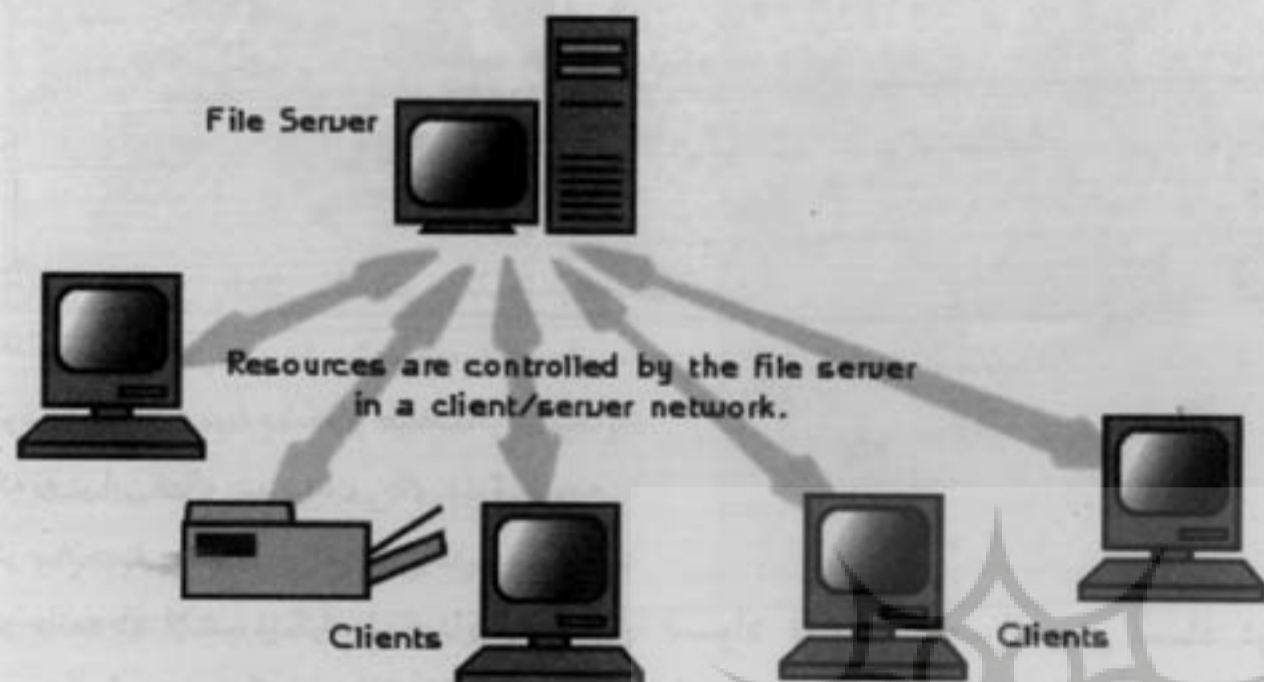

کاربرد اینترنت در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی سازمان‌ها

دکتر صدیقه محمد اسماعیل^۱
محمد نوری

چکیده

شگفت‌انگیزترین رویداد دنیای امروز، سرعت پرشتاب و بی‌سابقه تغییرات است. بدیهی است آنچه زمینه چنین تغییرات و تحولات ژرف و شگرفی را پدید آورده است، دستاوردهای تکنولوژیک جدید و متأخر بشری است. دستاوردهایی که از آن‌ها به عنوان تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی یاد می‌شود. اینترنت و به تبع آن، اینترانت، نه تنها یک پدیده نوین تکنولوژیکی و فن‌آورانه محسوب می‌گردد، بلکه آشکارا بیانگر روح این تکنولوژی است. در این بین، ماهیت کتابخانه‌ها و کتابداری با استفاده از این تکنولوژی‌ها به سرعت به سوی مدرنیته شدن در حال پیشروی است. مسلماً در طرح‌های معمول کتابخانه‌های آینده، بهره‌گیری از خدمات و تکنولوژی‌های جدید نظیر اینترانت توسط کتابداران، آن‌ها را قادر به انجام کارهایی می‌سازد که قبلاً از عهده آن‌ها بر نمی‌آمدند. رشد سریع اینترنت و به تبع آن اینترانت در مؤسسات، موجب تسهیل دسترسی به اطلاعات گردیده و هر کس را قادر می‌سازد تلاش‌های صورت گرفته در زمینه دسترسی هوشمند و شبکه‌ای به انواع خدمات و منابع اطلاعاتی و در نتیجه افزایش استفاده از انواع اطلاعات را با چشم خود ببیند.

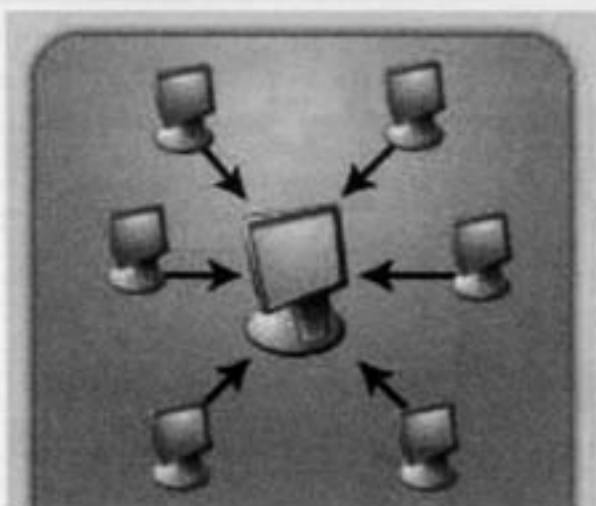
این مقاله، ابتدا به تعریف اینترانت و قابلیت‌ها و مزایای آن می‌پردازد. پس از آن به برخی از راه‌های تأمین امنیت آن اشاره می‌نماید و در ادامه، در رابطه با استفاده‌های کتابداران از اینترانت و کاربردهای آن در کتابخانه‌ها بحث می‌کند.

کلیدواژه‌ها: تکنولوژی اطلاعات، اینترنت، اینترانت، کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی

مقدمه

اینترانت، خود تاریخچه‌ای جداگانه ندارد. چرا که یکی از دستاوردهای اینترنت به‌شمار می‌رود. در واقع چند سالی پس از آن که اینترنت پا به عرصه جهانی گذاشت و عصر اطلاعات را به واقعیت نزدیک کرد، اینترانت و اکسترانت نیز در این پهنه ظاهر شدند. هسته اصلی اینترانت، سیستم وب است؛ با این تفاوت که امکان ایجاد محدودیت داخلی و توان کنترلی بیشتری را فراهم می‌آورد. گرچه وب تنها عامل دخیل در یک نظام اینترانتی نیست، مع‌ذالک، بر روی آن برنامه‌های کاربردی اینترنتی کمی وجود دارد که با فن‌آوری‌های ویژه محیط شرکت یا سازمان همخوان شده‌اند. شبکه داخلی شرکت‌ها، چه به صورت مستقل و چه به صورت شبکه‌های یک‌پارچه، هم‌جوار و وابسته، اغلب از مقاله‌نامه (پروتکل) اینترنت در شبکه‌های اینترانت خود بهره می‌گیرند. در حقیقت استفاده از همین پروتکل در ساختار شبکه جهانی اینترنت، یکی از مهمترین دلایل موفقیت این شبکه بدون مرز شبکه‌ها می‌باشد. با بهره‌گیری

از پروتکل تی. سی. پی، که بر انتقال برنامه‌های کاربردی سنتی مثل پست‌الکترونیکی نظارت دارد، انتقال داده‌ها و اخبار و ... را نیز می‌توان اجرا کرد. در اینترانت، ما با مقاله‌نامه‌های مشابهی که به محیط‌های داخلی و منطقه‌ای محدود شده‌اند، روبرو هستیم. در اینترانت، به دلیل وسعت پهنای باند موجود در مقایسه با اینترنت جهانی، ما با تأخیر زمانی کمتری مواجه هستیم که همین امر، در نتیجه، قدرت بهره‌وری عمومی ما را افزایش می‌دهد. در اینترنت، برای کامل شدن تصویری که از رایانه سرویس‌دهنده دور دست ارسال می‌شود، باید منتظر ماند؛ در حالی که در اینترانت، انتقال تصاویر، تقریباً هم‌زمان است. با میانجی‌وبی^۲ مشابه کاربر، نه تنها می‌توان در این محیط به اطلاعات گوناگون چندرسانه‌ای دسترسی داشت، بلکه می‌توان فایل‌های دلخواه را انتقال داد؛ به پایگاه‌های اطلاعاتی متصل شد؛ با پست‌الکترونیکی پیام فرستاد؛ فرم‌های رایانه‌ای را پر کرد و یا عضو یکی از گروه‌های بحث شد. اینترانت با کمترین تلاش و هزینه و کوتاه‌ترین زمان، منابع اطلاعاتی موجود در یک سازمان را روی رایانه شخصی هر یک از افراد سازمان منتقل و قابل دسترس می‌سازد. همچنین

اینترنت یک شبکه ارتباطی است که بر اساس استانداردهای ارتباطی اینترنت و استانداردهای مبتنی بر وب^{۱۲} بر پا گردیده است. از دید فنی، برای اینترنت دو سطح می توان تعریف نمود:

۱. شبکه‌ای که از اتصال مجموعه دستگاه‌های وابسته به هم تشکیل شده و پروتکل‌های استاندارد اینترنتی تی‌سی‌پی/آی‌پی و اچ‌تی‌پی^{۱۳} را به کار می‌گیرد.
۲. شبکه‌ای مبتنی بر پروتکل اینترنت، شامل دستگاه‌هایی که به وسیله تجهیزات امنیتی^{۱۴} و از طریق ارتباطات مطمئن و احتمالاً مجازی متصل به هم محافظت می‌گردند.

تعریفی که پارکس از اینترنت ارائه می‌دهد، چنین است: یک شبکه کامپیوتری خصوصی مبتنی بر استانداردهای تبادل داده‌ها و تکنولوژی‌های اینترنت عمومی.

کاری استانسبیج، اینترنت را به عنوان یک شبکه کامپیوتری خصوصی معرفی می‌کند که درون یک سازمان فقط به کاربران مشخصی اجازه دسترسی می‌دهد.

بلک‌مور، اینترنت را به مثابه وسیله‌ای توصیف می‌کند که به سمت بهره‌برداری از تکنولوژی‌های اینترنت به کاررفته در درون یک محیط کامپیوتری سازمانی حرکت می‌کند و به پیشرفت مرور هم‌زمان منابع آموزشی موجود در اینترنت و تولید شده در خود سازمان کمک می‌کند.

پیتر اودیتور^{۱۵}، اینترنت را راهی برای حل مسایل تجاری توسط امکانات موثر مدیریت اطلاعات،

اشاره می‌شود:

آقای محسنی‌نیا (مسئول واحد مهندسی شبکه اداره کل آمار و اطلاعات وزارت کشاورزی)، در زمینه استفاده از اینترنت می‌گوید: وزارت کشاورزی، به عنوان وزارتخانه‌ای پیشرو در امر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات از سال ۱۳۷۴ و پس از استفاده از خدمات شبکه اینترنت، توانسته با ایجاد اینترنت، اطلاع‌رسانی و آرایه خدمات به متقاضیان و کارکنان را با روشی آسان و سریع انجام دهد و خدمات اطلاعاتی‌ای چون اخبار و رویدادها، آمار کتاب‌های موجود، اخبار و اطلاعات مرتبط با موضوع کشاورزی را از طریق این شبکه، ارائه نماید. نقیب‌زاده‌مشایخ (رئیس انجمن انفورماتیک ایران) نیز در مورد استفاده از اینترنت در ایران می‌گوید: اولین اینترنت جامع در ایران، در دی‌ماه ۱۳۷۵ در حوزه معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، موسوم به شبکه ملی - بهداشتی و زیست‌پزشکی کشور^{۱۶}، نصب و راه‌اندازی شد؛ سیستم بزرگ اطلاع‌رسانی‌ای که تماماً در محیط یکپارچه وب و به صورت دو زبانه عمل می‌کرد. امروزه اکثر وزارتخانه‌ها از اینترنت برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات خود استفاده می‌کنند. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و از اینترنت در جهت به اشتراک گذاردن اخبار و اطلاعات مربوط به دفاتر مختلف خود از جمله مصوبات هیات دولت (از سال ۱۳۸۴ به بعد)، پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک سازمان، دسترسی به اطلاعات کتابشناختی منابع موجود در کتابخانه، تازه‌های نشر و لینک‌های مفید مربوط به سازمان استفاده کرده است.

تعریف اینترنت

همچنان که وب به عنوان بهترین سرویس‌دهنده اینترنت شناخته شده است، اینترنت‌ها هم به عنوان وب‌های داخلی شناخته شده‌اند؛ زیرا اجازه می‌دهند تا یک سازمان بتواند سایت‌های وب خصوصی را جهت استفاده کاربران بر روی اینترنت راه‌اندازی کند. در زیر، برای مثال، به برخی از تعریف‌های ارائه شده از اینترنت اشاره می‌گردد:

هزینه‌ها را کاهش داده و در زمان توزیع اطلاعات صرفه‌جویی می‌کند. به جای تولید مدارکی مثل خبرنگارها و پیش‌نویس‌ها به صورت نسخه‌های کاغذی و توزیع آن‌ها در بین اعضا، می‌توان این اطلاعات را بر روی صفحات وب داخلی ذخیره نمود تا بهره‌گیران اینترنت بتوانند از آن‌ها و بسیاری از سیاست‌گذاری‌ها و پروژه‌ها و دیگر وظایف مشترک استفاده کنند. از سوی دیگر، اینترنت می‌تواند سبب ارتقای مزیت رقابتی سازمان شده و روحیه کارکنان سازمان را بالا ببرد و روابط بین مشتریان و آرایه‌دهندگان خدمات را بهبود بخشد و همچنین راه‌های نوین مدیریت و ارتباط داده‌ها و اطلاعات و دانش را ایجاد نماید.

تاریخچه اینترنت

واژه اینترنت به طور واقعی برای ما ملموس نشده است. دکتر استیو تِلن^{۱۷}، اصطلاح اینترنت را در سال ۱۹۹۴، در مقاله‌ای تحت عنوان "روش‌شناسی اینترنت" به کار برد. از نقطه نظر تجاری نیز در سال ۱۹۹۵، استیون لوتن^{۱۸}، بر روی اینترنت در بخش اخبار الکترونیکی بررسی‌هایی انجام داد و راجع به وب پیج^{۱۹}، و اف‌تی‌پی^{۲۰} و تلنت^{۲۱} بحث کرد و مزایایی را برای اینترنت از قبیل راحتی نصب و کم‌بودن هزینه، راحتی نوشتن زبان اچ‌تی‌ام‌ال^{۲۲}، دسترسی به انواع گوناگون مدارک آن‌لاین، مثل مشخصات کارمندان و محصولات تحقیقی و پژوهشی و صفحات شخصی را مطرح کرد. عمومیت استفاده از اینترنت در بخش بزرگتری از نت‌اسکیپ^{۲۳} می‌باشد. موقعی که نت‌اسکیپ برای گسترش استراتژی تجاری خود، اینترنت را به طور کامل شروع کرد، از این اصطلاح به عنوان لغت روز استفاده کرد؛ به گونه‌ای که سال ۱۹۹۶ را سال "اینترنت" و ۱۹۹۷ را سال "اکسترانت" نامیدند.

اما در ایران کاربرد اینترنت از اواسط سال ۱۳۷۴ که نرم‌افزار سیستم عامل ان‌تی‌سرور^{۲۴} معروف وارد بازار ایران شد، شروع شد. از آن زمان به بعد، به علت سهولت نصب اینترنت‌ها، بر روی سیستم عامل شبکه، نصب اینترنت‌ها در ایران افزایش یافت و رایج شد که در ذیل به پاره‌ای از نقل قول‌های صورت گرفته در این زمینه

اشتراک اطلاعات و همکاری ایستگاه‌های کاری تعریف می‌کند و معتقد است محل تلاقی درخواست اطلاعات و منابع رایانه‌ای در آینده، اینترنت سازمان‌ها خواهد بود و اینترنت به عنوان وسیله تطبیق‌دهنده استفاده از اینترنت و تکنولوژی وب، گسترش خواهد یافت.

گری گریفیث^{۱۶} می‌گوید: این تکنولوژی می‌تواند به عنوان شالوده شبکه سازمان‌ها (کابل کشی، ایستگاه کاری و غیره) استفاده شود و ساختمان آن نیز در بسیاری از موارد برای حل مسائل اطلاعاتی بسیار ارزاتر است.

استیو گیلیند^{۱۷} نیز در زمینه اینترنت اظهار می‌کند: اینترنت یک نمونه قدرتمند برای اشتراک اطلاعات در یک شرکت است که با کمک مرکز محاسباتش، کمترین هزینه را برای گسترش میزان استفاده و کمترین هزینه را برای ارتقا و همچنین دسترسی در هر زمان به اطلاعات، فراهم می‌سازد. مرورگرهای گسترش یافته‌ای بر روی صفحه نمایش کامپیوتر (دسکتاپ) که دسترسی به اطلاعات را در هر زمان قابل دسترس می‌سازد و هیچ نیازی به آموزش ندارد. (بوجار جو، ۲۰۰۳)

ایجاد یک اینترنت

ایجاد یک شبکه اینترنت مانند ایجاد یک

وبسایت است. تنها فرق آن این است که در اینترنت، ابزارهایی جهت محدود نمودن دسترسی وجود دارد که تنها برای اعضای شرکت یا سازمان قابل دسترس است، زیرا تی‌سی‌پی / آی‌پی، قابلیت بالقوه دسترسی به سرورس دهنده شما را به همه افراد استفاده کننده از اینترنت می‌دهد. برای استفاده از یک شبکه اینترنت، ابتدا باید به اینترنت وصل شد و سپس شبکه اینترنت را از طریق زیر راه اندازی نمود:

۱. ثبت سایت؛

۲. طراحی صفحات؛

۳. برنامه نویسی و تهیه بانک‌های اطلاعاتی؛

۴. ایجاد ارتباط بین صفحات و بانک‌های اطلاعاتی.

مزایای اینترنت

کلید سودمندی اینترنت شامل هزینه پایین شبکه، سهولت یادگیری، مقصدگرایی، خودبیشبردی و استانداردهای باز، اجازه می‌دهد که نرم‌افزارها اجرا شوند بدون این که به سیستم عامل خاصی متکی باشند. شرکت‌های ارتباطی مایلند از اینترنت به عنوان برگ برنده‌ای برای اجرای مأموریت‌ها یا اهداف بخش خاصی استفاده کنند. سودمندی دیگر اینترنت، بهبود مدل‌های تجاری و افزایش ارتباطات و همکاری ایستگاه‌های کاری - محیطی است. دسترسی به انبار داده‌ها، توانایی اینترنت را بیشتر می‌کند. به هر حال، مزایایی را که برای اینترنت می‌توان برشمرد، عبارتند از:

۱. **ارزان:** نصب اینترنت، به تجهیزات گرانی نیاز ندارد. زیرا اینترنت از بعضی نرم‌افزارها و تجهیزاتی که برای اینترنت مورد نیاز است، استفاده می‌کند. سازمان‌ها قبلاً برای دسترسی به اینترنت به نرم‌افزارها و سخت‌افزارهایی نیاز داشتند که امروزه به صورت رایگان موجود است. علاوه بر آن، اغلب، افزودن وسایل و ارتقا در اینترنت کم‌خرج است.

۲. **کارایی بیشتر:** اینترنت، کارایی درون سازمان‌ها را از طریق کاهش زمان صرف شده از سوی کارمندان برای جستجوی سیاست‌ها، رویه‌ها،

مقررات، و گزارشات افزایش می‌دهد. علاوه بر این، گزارشات موجود در مدارک و میکروفیلم‌ها که قابلیت تبدیل به شکل الکترونیکی را دارد، می‌تواند به طور آن لاین در اینترنت قرار گیرد و با استفاده از رابط‌های جستجو، به راحتی و به سرعت قابل بازیابی باشد. علاوه بر آن، اینترنت می‌تواند اشتراک اطلاعات را تسهیل بخشد و به وسیله نصب سوالات متداول^{۱۸} و ارجاع افراد به آن، به طور مستقیم در زمان صرفه جویی کند.

۳. **انعطاف پذیری و تطبیق پذیری:** از آن جایی

که اینترنت، استفاده ساده از تکنولوژی اینترنت برای ایجاد شبکه خصوصی است، لذا می‌تواند انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری اینترنت را دارا باشد و به انواع فرمت‌های رایانه متصل شود و همانند یک واسط معمول دسترسی به اطلاعات را فراهم سازد؛ ضمن این که به هیچ فروشنده و یا نرم‌افزار خاصی وابسته نباشد.

۴. **راه‌اندازی با تکنولوژی پایین:** دامنه تکنولوژیکی اینترنت دارای چندین فایده است و می‌تواند قبل از وجود سخت‌افزار و پیکربندی شبکه در سازمان به کار برده شود. علاوه بر این، به دلیل ماهیت غیراختصاصی و استاندارد بازی که داراست، می‌تواند به لحاظ امنیتی به راحتی اجرا و راه‌اندازی شود.

۵. **استفاده آسان:** امکان بهره‌گیری آسان از اینترنت، فاکتوری مؤثر برای موفقیت شبکه اطلاعات شرکت‌ها است. این فاکتور به عمومیت اینترنت، جهت استفاده آسان به عنوان مرورگر وب، اعتبار داده است. وجود لینک‌های فرامتنی در آن، جستجو در میان اطلاعات را بیشتر از روش‌های خطی سنتی، ساده کرده است و همین استفاده آسان موجب گسترش استفاده از آن در توزیع، اجرا و انتشار اطلاعات بر روی اینترنت است.

۶. **به اشتراک گذاری اطلاعات بین کاربران:**

هر فرد و سازمانی می‌تواند با ایجاد صفحات وب برای اینترنت، اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار دهد. از آن جاکه تعداد زیادی از برنامه‌های

کلمه‌پرداز می‌توانند فایل‌ها را به‌عنوان صفحات وب ذخیره کنند، ایجاد صفحات برای یک اینترنت، به آموزش زیادی نیاز ندارد. از این رو، به‌جای چاپ و توزیع گزارش‌ها می‌توانند آن‌ها را در اینترنت قرار داده، با ارسال پست‌الکترونیک به دیگران، آن‌ها را از گزارش‌ها و مکان ذخیره‌سازی آن‌ها باخبر سازند. علاوه بر این، مزایایی چون:

- مرور و بررسی تنها با یک مرورگر؛
 - فرمت جهانی فایل به صورت اچ‌تی‌ام‌ال؛
 - راحتی جستجو در صفحات وب؛
 - راحتی دسترسی به مدارک؛
 - راحتی ویرایش مدارک وب؛
 - اطلاعات قابل جستجو و نمایه‌سازی؛ و
 - دروازه ورود آسان به اینترنت،
- از دیگر مزایای اینترنت محسوب می‌شوند.

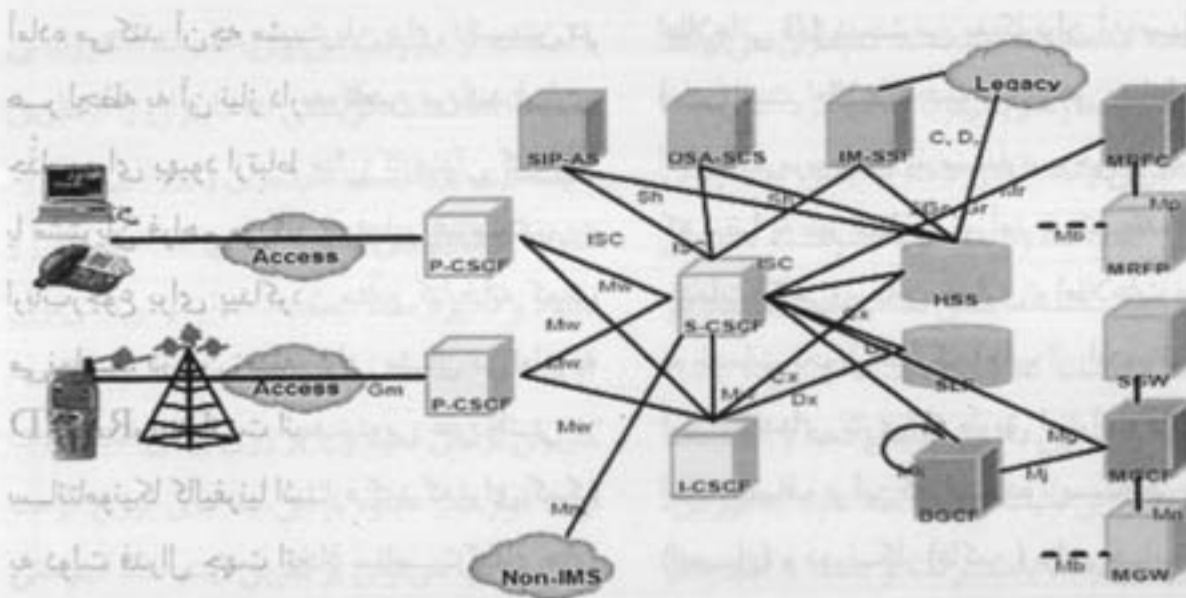
معایب و کاستی‌های اینترنت

اینترنت دارای کاستی‌هایی نیز می‌باشد که در ذیل بعضاً بدان اشاره می‌شود:

۱. اینترنت‌ها هزینه‌هایی را دربردارند: شاید نیاز به ارتقا کامپیوتر داشته باشید؛ نرم‌افزارهای جدید تهیه کنید و کابل‌کشی جدید به کار گیرید و جهت استفاده از سیستم‌های جدید، کاربران را آموزش دهید.

۲. کاربران سازمان ممکن است اتلاف وقت کنند: کاربران می‌توانند مدت‌ها از طریق اینترنت، خود به اینترنت متصل شوند و ساعت‌ها را در هفته، صرف مشاهده نتایج ورزشی و ... نمایند. حتی اگر به اینترنت هم متصل نشوند، می‌توانند با استفاده از اینترنت، سایت‌های وب شخصی ایجاد کنند و پست‌های الکترونیکی شخصی ارسال نمایند.

۳. تکراری شدن اطلاعات: از آن‌جاکه باید اطلاعات بخش‌های مختلف موجود در اینترنت را به‌طور روزانه و یا هفتگی روزآمد کرد، لذا ایجاد مشکلاتی در زمینه مدیریت متمرکز و در نتیجه کاهش امنیت اطلاعات می‌تواند از پیامدهای به‌کارگیری اینترنت باشد. در زمینه امنیت اطلاعات نیز لازم است از نرم‌افزار استاندارد و مطمئن استفاده کرد.

اینترنت و کتابخانه‌ها

کتابداران به‌عنوان متخصصان اطلاعاتی، برای رسیدن به پیشرفت‌های حرفه‌ای، باید دانش خود را به‌روز کنند و در جریان تازه‌ترین رویدادها و پیشرفت‌ها در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار گیرند. همچنین آن‌ها باید اطلاعات را ارزیابی و انتخاب نمایند و در اختیار جستجوگران قرار دهند. از طرفی آنان باید کاربران کتابخانه را از منابع جدید و دردسترس مطلع سازند. به همین دلیل، امروزه در سراسر جهان، کتابخانه‌ها، کتابداران و متخصصان اطلاعاتی اقدام به تهیه وب‌سایت‌ها و نگهداری از آن‌ها به‌عنوان یک وظیفه مهم نموده‌اند؛ زیرا این سایت‌ها، به‌طور معمول، اطلاعات پایه مربوط به خدمات و مجموعه‌های کتابخانه‌ای را می‌توانند فراهم سازند. از این‌رو، امروزه، کتابخانه‌ها شروع به افزودن منابع تحت‌وب به مجموعه خود در قالب مجموعه مجلات الکترونیکی و لیست‌های موضوعی نموده‌اند تا آن‌جاکه افزایش قابلیت استفاده، روزآمد بودن و کاربرپسند نگه‌داشتن وب، به امری معنادار مبدل شده است.

اینترنت (شبکه محلی مبتنی بر اینترنت) به‌عنوان مکانی مناسب برای به‌کار بستن مهارت‌های گردآوری، انتخاب و سازماندهی، فرصت خوبی را برای کتابداران فراهم می‌سازد تا حضور کتابخانه، خود را بر روی میز کار رایانه‌ها به‌طور عالی نمایش دهند. سایت اینترنتی کتابخانه‌ها دارای پتانسیل خوبی برای تغییر فرهنگ سازمانی، از طریق فراهم‌نمودن امکان دسترسی آزاد به اطلاعات و

تشویق در رسیدن به خودکفایی در تحقیقات است. ترکیب تکنولوژی‌های اینترنت و اینترنت، فرصت عالی و استثنایی‌ای را برای کتابداران متخصص جهت کاوش در ابعاد جدید مدیریت اطلاعات و آموزش فراهم می‌کند. اینترنت، ایده خوبی برای ارتباط در یک محیط امن است و می‌تواند برای تبادل اطلاعات و مدارک مهم، مورد استفاده قرار گیرد و برای گروه خاصی از کتابداران، کارمندان و یا کاربران قابل‌دسترس باشد. سازمان‌ها، غالباً مایلند اطلاعات، منحصرأ توسط کتابداران یا مدیران اطلاعاتی تولید شود. برای مثال شرکت فن‌آوری نفتی «چورون»، فهرست کامل کتابخانه خود را که بالغ بر ۲۰۵،۰۰۰ مدرک و ۴۶،۰۰۰ گزارش فنی می‌باشد، بر روی اینترنت شرکت قرار داده است که تنها برای کارکنان شرکت، قابل‌دستیابی است. سایت‌های اینترنت کتابخانه‌ها می‌گوشند با تهیه مؤثر اطلاعات مربوط به تحقیقات و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، کاربران را در جهت بازیابی سریع اطلاعات تشویق کنند. این تشویق، خود، اثربخشی و ایجاد قدرت را برای کتابخانه‌ها به دنبال دارد. کتابداران موجود در این قبیل کتابخانه‌ها، با ارائه آموزش‌های خصوصی و شخصی می‌توانند مفهوم کتابخانه را به‌عنوان یک نهاد آموزشی توسعه دهند. تمایل کتابخانه‌ها برای تاکید بیشتر بر روی وب و اینترنت از ایده مربوط به مدیریت دانش نشات می‌گیرد. علاوه بر این، اینترنت و وب‌سایت با بهره‌گیری از ویدئو و موضوعات خاص آموزشی، اغلب راه‌های نوینی را برای این منظور در قالب مفاهیم جدید «تور مجازی کتابخانه»، «quick time» و ... ارائه می‌کند. حتی کلاس‌های خاص برای محققان

آماده می‌کند. آن چه مشتریان برای دانستن در هر لحظه به آن نیاز دارند، تامین می‌کند. ابزاری جذاب برای بهبود ارتباط میان کارمندان کتابخانه با مشتریان فراهم می‌کند و به‌طور غیرمستقیم به ارباب‌رجوع برای پیدا کردن منابع کتابخانه کمک می‌نماید. در این زمینه، برای مثال می‌توان به RAND، اینترنت انستیتوی غیردولتی در سانتامونیکا کالیفرنیا اشاره کرد که برای کمک به دولت فدرال جهت اتخاذ سیاست‌گذاری‌های مناسب، تصمیم‌گیری در زمینه تحقیقات و بهبود ارائه اطلاعات به کاربران شامل بنگاه‌های ایالتی و محلی ایجاد گردیده است.

کاربردهای کتابخانه‌ای اینترنت

نسبت به دیگر سازمان‌ها، مزیت اولیه اینترنت در یک کتابخانه، تسهیل تقسیم اطلاعات است. انواع مختلف مدارک می‌توانند در قالب زبان اچ‌تی‌ام‌ال در وب منتشر و قابل دسترس گردند. بسیاری از رویه‌ها و سیاست‌های سازمانی، فرم‌ها، گزارش‌های سالانه، راهنماها، طرح‌ها، تقویم حوادث و برنامه‌ها و هر چیزی که روی کاغذ است می‌تواند به روی اینترنت منتقل شود و به‌عنوان منبعی قابل اعتماد و سریع برای سازماندهی اطلاعات مورد استفاده قرار گیرد. علاوه بر آن، هر چیز جالب و یا قابل استفاده‌ای توسط کارمندان به صورت حرفه‌ای یا شخصی می‌تواند در اینترنت قرار گیرد و به اطلاع دیگران برسد و کتابداران و کارمندان در جریان اتفاقات کتابخانه قرار گیرند.

اینترنت همچنین می‌تواند دسترسی به انواع پایگاه‌های اطلاعاتی نظیر دیالوگ را در قالبی محدود فراهم آورد. مع‌ذالک، برای دسترسی به دیگر پایگاه‌ها، رابط‌هایی چون اپک^{۲۰} و درگاه (پورتال) ۳۹۸ Z مورد نیاز است. علاوه بر این، اینترنت گامی مهم در حرکت به سوی کتابخانه‌های مجازی نیز می‌باشد.

اینترنت برای خدمات کتابخانه

اینترنت موجود در یک سازمان، دارای مزایای متعددی جهت ارائه خدمات کتابخانه‌ای و

اطلاعاتی قابل دسترس به کاربران آن سازمان (مادر) است. اطلاعات عمومی‌ای چون ساعات کار، اطلاعات مربوط به کارمندان، برخی از جزئیات که بعضاً به‌طور متناوب روزآمد می‌شوند، لیست خدمات آگاهی‌رسانی جاری و اطلاعات مربوط به خدمات تحویل مدارک (چاپ از راه‌دور توسط ایستگاه‌های کاری) از طریق اینترنت قابل ارائه است. مضاف بر این که، استفاده از پست الکترونیک (ایمیل) و دورنگار (فاکس) برای چاپ منابع خارجی نیز از طریق اینترنت قابل ارائه بوده، با در نظر گرفتن خدمات اشاعه‌گزینشی اطلاعات^{۲۱} می‌توان چکیده و خلاصه مقالات را که با استفاده از پست الکترونیک در پایانه کاربران قابل چاپ است، ارائه نمود. از طریق اینترنت، نتایج تحقیقات، مستقیماً بر روی پایگاه‌های الکترونیکی ارسال می‌شود و کتابخانه می‌تواند سیستم اپک خود را از طریق اینترنت قابل دسترس سازد و یا دیگر اطلاعات کتابشناختی که مستقیماً به شبکه وصل می‌شود را ارائه دهد.

دستیابی به مدیریت اطلاعات

به‌طور طبیعی، کتابخانه می‌تواند امکان دسترسی به تعدادی از منابع، شامل کتب و مجلات، پایگاه‌های سی‌دی‌رام^{۲۲}، خدمات آن لاین و حتی اپک را به‌عنوان منبع کنترل کامپیوتری بر روی یک وب‌سرور بارگذاری نموده و از طریق شبکه دانشگاهی ارائه نماید. این امر می‌تواند یک مثال برای مدیریت اطلاعات باشد. مثال دیگر در زمینه مدیریت اطلاعات، ارائه گزارشات و بررسی‌های صورت‌گرفته توسط اعضا و کارمندان در قالب یک شبکه داخلی است که این کار بازایی آسان اطلاعات را جهت استفاده دیگران به‌صورت غیرپیوسته فراهم می‌کند. به‌رحال، علاوه بر مهیا نمودن اسباب دسترسی به منابع اطلاعاتی برای اهداف مدیریتی، اینترنت می‌تواند از طریق موارد ذیل نیز به گروه‌های کاری، کمک موثری نماید.

پست الکترونیک/ایمیل^{۲۳}: در بیشتر انستیتوهای تحقیقاتی، پست الکترونیک، تقریباً جایگزین و جانشینی برای مکاتبات چاپی داخلی شده است.

توانایی نصب راحت، پشتیبانی از ارتباطات گروهی، قابلیت آرشیو شدن فهرست ایمیل‌ها و قابلیت دسترسی به این آرشیو از طریق وب‌سرور اینترنت، از دیگر مزایایی است که اجازه توسعه به حافظه گروهی را می‌دهد. بدیهی است، در این میان، ایمیل داخلی به دلیل مزایایی که دارد، می‌تواند به‌وسیله همکاران، استادان دانشگاه، دیگر کارمندان و بعضاً اعضا، مورد استفاده قرار گیرد و نامه‌نگاری‌های غیرضروری را کاهش دهد؛ کارایی را بالا برد و اعضا را قادر به ارتباط با یکدیگر در سازمان نماید. همچنین با ذخیره پیام‌ها در میل‌باکس، به برقراری ارتباط میان افراد و انتقال اطلاعات و مدارک میان آن‌ها کمک کند.

انجام کارهای گروهی و مشترک از باارزش‌ترین موارد استفاده از اینترنت در بسیاری از سازمان‌ها است. توانایی به‌اشتراک گذاردن مدارک، مدیریت پروژه بازایی مدارک از میان منابع موجود، بهبود ارتباطات داخلی، همکاری‌های مشترک آن لاین مبتنی بر تکنولوژی‌های گروهی مثل استفاده از تخته سفید مشترک و کنفرانس ویدیویی، از جمله مواردی است که می‌توان از آن‌ها نام برد.

علائق ارتباطی مشترک: گروه‌ها با علایق مشترک می‌توانند در درون اینترنت یک سازمان، به دور هم جمع شوند. این امر در مسیر تحقیق می‌تواند به‌طور گسترده به بسیاری از اساتید، کارمندان، کارشناسان و حتی کاربران کتابخانه‌های آن سازمان اجازه استفاده بهینه از منابع را بدهد.

تشکیل گروه‌های بحث: به‌طور متناوب این گروه‌ها در اینترنت وجود دارند و معمولاً در یک زمینه موضوعی خاص، به تبادل اطلاعات و ایده‌ها می‌پردازند. گروه‌های بحث، اغلب توسط یک لیست‌سرور و یک سری از نرم‌افزارهایی که در لیست پستی اینترنت قابل اجرا هستند، کنترل می‌شوند و به راحتی در دسترس قرار می‌گیرند.

امکانات جستجو: در بحث استفاده از موتورهای جستجو و توسعه استفاده از آن‌ها،

به جهت پشتیبانی بهتر و نیز مدیریت نسخه‌ها و اطمینان از درستی و صحت مدارک بازیابی شده، ذکر این نکته ضروری است که موتورهای و فرم‌های نرم‌افزاری جستجو، مشابه وب، می‌توانند به منظور جستجوی نسخه‌های مختلف مدارک، بر روی شبکه‌های داخلی مورد استفاده قرار گیرند و پتانسیل قابل ملاحظه‌ای از خدمات کتابخانه‌ای و اطلاعاتی را فراهم آورند.

فرم‌های الکترونیکی: فرم‌ها می‌توانند برای جستجوی پایگاه، مورد استفاده قرار گیرند و یا به‌عنوان واسطی برای موتور جستجو عمل کنند.

بولتن‌های اینترنتی: انتشارات اینترنتی، اغلب به‌وسیله اینترنت میزبانی می‌شوند. با استفاده از دوربین‌های دیجیتالی در اینترنت، میانگین سرعت دریافت اخبار و حوادث، بسیار بالا است.

مواد آموزشی: از دیگر خدماتی که توسط اینترنت مطرح می‌گردد، ارائه بعضاً تعدادی از محمل‌های چندرسانه‌ای نظیر نوارهای آموزشی شرکت‌های تولیدی در قالب الکترونیکی به‌عنوان سی‌دی و دی‌وی‌دی است که به‌ویژه در داخل مجموعه کتابخانه، این فرصت را برای کتابداران فراهم می‌کند تا لینک‌هایی را به آن‌ها در نظر بگیرند. علاوه بر این، موارد ذیل از دیگر موارد استفاده از اینترنت در کتابخانه‌ها هستند.

همکاری و مشارکت در بین کتابداران و کاربران

کارمندان و به‌عبارتی هر کاربر کتابخانه می‌تواند درخواست‌های خود را جهت خریداری عناوین جدید، به‌طور مستقیم از طریق اینترنت به کتابداران ارسال و کتاب‌های جدید را بدون مراجعه حضوری تمديد کند؛ بالعکس، کتابداران نیز می‌توانند فهرست کتاب‌های تازه منتشر شده را مستقیماً از طریق اینترنت، به‌منظور انتخاب از سوی کاربران، در اختیار آنان قرار دهند؛ بی‌آنکه آنان به کتابخانه مراجعه نمایند. در این مواقع، اینترنت می‌تواند کانالی دوستانه برای کتابخانه و کاربران آن محسوب گردد. مضاف بر این که با

استفاده از امکانات اینترنت، کتابداران می‌توانند تذکرات و اخطارهای مربوط به دیرکرد کتاب‌ها را نیز از طریق پست الکترونیک یا ایمیل به کاربران ارسال کنند. علاوه بر این، اینترنت به‌عنوان بخش هوشمند نمایش کتاب‌های جدید نیز می‌تواند فهرست کتاب‌های جدید تهیه شده توسط کتابخانه را در این بخش نمایش دهد و اطلاعات اساتید را از این حیث روزآمد نگه دارد. به‌طورکل، کاربران می‌توانند با شرکت و بحث و اظهارنظر در اینترنت کتابخانه، موضوعات موردعلاقه خود را بیان نموده تا کتابخانه، در صورت اجازه‌دادن خط‌مشی خود، در زمینه‌های موردنظر اقدام نماید. در غیر این صورت نیز کتابخانه قادر خواهد بود که کاربران را قانع نماید که چرا و به چه علت قادر به فراهم‌آوری منابع موردعلاقه آنان نمی‌باشد.

اطلاع‌رسانی درباره اخبار روز با استفاده از تابلوی الکترونیکی آگاهی‌رسانی

استفاده از اینترنت و ایجاد آن، تأثیری غیرمستقیم بر تصویر کتابداران و کتابخانه‌ها دارد چرا که آشکار می‌کند که کتابخانه‌ها و کتابداران همگام با پیشرفت‌های فن‌آورانه به‌پیش می‌روند. کتابخانه‌ها مجدداً می‌توانند به‌عنوان خدمات آگاهی‌رسانی جاری و نیز اطلاع‌رسانی درباره اخبار روز، اطلاعات جدید مربوط به کتابخانه را از طریق اینترنت در اختیار کاربران خود قرار دهند. در این راستا، کتابداران می‌توانند کاربران را از تغییرات در خط‌مشی کتابخانه، سفارشات جدید، منابع جدیدی که در اختیار کتابخانه قرار گرفته است و به‌طور کل، فراهم‌آوری کتابخانه آگاه سازند و در واقع، تازه‌ها و رویدادهای کتابخانه را از این طریق، در اختیار جویندگان اطلاعات قرار دهند. علاوه بر آن، کتابخانه‌هایی که در یک سازمان قرار دارند، می‌توانند اخبار سازمان مادر، برای مثال اخبار استخدای، پست‌های شغلی، نظرات و پیشنهادهای فراخوان‌ها را در اینترنت خود بگنجانند.

ارائه خدمات الکترونیکی اشاعه اطلاعات گزینشی به کاربران

با استفاده از اینترنت می‌توان خدمات الکترونیکی اشاعه اطلاعات گزینشی به کاربران را از طریق نگهداری پروفایل کاربران و پروفایل مدارک تدارک دید. بدیهی است با اسکن مقالات چاپی و دانلود و ذخیره مقالات مجلات اینترنتی، می‌توان آن‌ها را به‌ضمیمه یک پست الکترونیک، به کاربران ارسال نمود و یا بر روی بولتن الکترونیک آن‌ها قرار داد. علاوه بر این، به جای توزیع فرمت چاپی منابع، می‌توان از طریق اینترنت، فهرستی از آخرین ویرایش کتاب‌ها و شماره‌های در شرف انتشار مجلات، سمینارها، جداول، طرح‌ها و یادداشت‌های روزانه را به اعضا ارسال نمود. کتابخانه‌ها همچنین می‌توانند سیستم خدمات آگاهی‌رسانی جاری یا آلت‌ر³ مقالات را برای کاربران از طریق بارگذاری و دانلود مجلات الکترونیکی که در بعضی از سایت‌ها اینترنت رایگان است، تدارک ببینند. همچنین فهرست مجلات جاری و موجود و نیز فهرست مجلاتی که اشتراک آن‌ها مشکل و یا بعضاً شکل چاپی آن‌ها قابل دسترس نیست را از طریق اینترنت ارائه نمایند.

کمک به خدمات مرجع مجازی

اینترنت‌ها می‌توانند در جهت خدمات مرجع مجازی یاری‌رسان باشند. در صورت استفاده از اینترنت در یک سازمان، زمانی که یک سوال توسط یک کاربر مطرح می‌شود، افراد زیادی می‌توانند به آن سوال پاسخ داده و نظر خود را بیان نمایند و فرد پرسش‌گر را راهنمایی کنند.

روزآمد نگهداشتن وبسایت کتابخانه

کتابخانه‌ها به کمک اینترنت می‌توانند با قرار دادن اطلاعات روزآمد در اختیار کاربران، وبسایت خود را مرتب روزآمد نمایند و سایر سایت‌ها و منابع جالب و مفید را که بعید به نظر می‌رسد کاربران از آن‌ها آگاهی داشته باشند را معرفی نمایند.

صرفه‌جویی در زمان

با توجه به مطالب فوق، اینترنت‌ها می‌توانند نقش

پی‌نوشت‌ها:

1. استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (m.esmaeli@sr.iau.ac.ir)
2. user interface
3. Steve Tellen
4. Stephen Lawton
5. web page
6. File Transfer Protocol (FTP)
7. Telnet
8. HTML
9. NETSCAPE
10. NTSERVER
11. HBI
12. WORLD WIDE WEB
13. TCP/IP, HTTP
14. FIREWALL
15. Peter Auditor
16. Gary Griffith
17. Steve Gilliland
18. FAQ: FREQUENTLY ASKED QUESTIONS
19. Chevron Petroleum Technology Corporation
- 17 OPAC
20. SDI
21. CD-ROM
22. email
23. ALERT

منابع و مأخذ

1. بابایی، علی‌اکبر؛ جواهردشتی، فرانک؛ هاشمی، سیمنا؛ یقین‌لو، مهرانگیز. «اینترنت، ارتباط داخلی کم‌خرج، آسان و سریع: نگاهی به روش‌های نوین برقراری ارتباط در شرکت‌ها و سازمان‌های پیشرو». ماهنامه تدبیر، ۱۰ (۹۲): ۱۳۷۸.
2. گیلوری، عباس. مفاهیم نوین اطلاع‌رسانی. تهران: نشر چاپار، ۱۳۷۸.
3. لوین یانگ، مارگارت؛ مهدوی، محمدحسن (مترجم). «زاهنمای جامع اینترنت». تهران: خانه نشر هزاره، ۱۳۸۰.
4. مفیدی، همیلتون؛ سنیمان، ردا؛ صرافزاده، مریم (مترجم). «کاربرد اینترنت به‌عنوان یک ابزار دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی». قابل دسترس در سایت: http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol5/sarafzadeh.htm
5. Commings, Karen. "Library access via corporate intranets". *Computers in libraries*, 17 (3): 1999.
6. Notes, Greg R. "Minimal Intranets for Libraries". Online, 23 (1): 1999.
7. Nelson, Walter "Using Your Intranet Site as a Communication Tool". Available: <http://www.infotoday.com/mls/sep00/nelson.htm>.
8. Cheryl J. Paul. "Special library intranet sites: trends and issues". Available: <http://www.libsci.sc.edu/stephen/students/paul/intranetsites.htm>.
9. "THE CHOICE OF A LIBRARY INTRANET". available: <http://web.syr.edu/~mponti/IST553/Assignment18/intranet.htm>.
10. Gunjal, Bhojaraju. "Intranet for library services". In Proceedings 21st Annual Convention and Conference of Society for Information Science (SIS, 2003), Roorkee (India), 2003.

موثری در صرفه‌جویی در وقت و زمان کاربران داشته باشند. زمانی که در وبلاگ کتابخانه، اطلاعات مربوط به موضوعات، همراه با پیوند به سایر سایت‌ها و منابع ارائه می‌گردد، کاربران می‌توانند در مدت زمان اندکی، به منابع خود دسترسی یافته و بنابراین اینترنت‌ها می‌توانند در دنیای پرتراکم اطلاعات، نقش فیلتر را ایفا نمایند و برای اجتناب از دریافت اطلاعات زیادی، یک پالایش‌گر مطلوب باشند.

نتیجه‌گیری

بدیهی است بهره‌گیری از فن‌آوری اطلاعات، در بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌ها، موجب افزایش بهره‌وری می‌گردد. در میان، شبکه‌های رایانه‌ای اینترنت‌ها مناسب‌ترین شبکه‌ها برای این منظور هستند. زیرا در عین سازگاری با شبکه جهانی اینترنت و استفاده از استانداردهای آن، با ارائه خدمات مختلف به کارکنان سازمان، قادرند تا نیازهای اطلاعاتی آن‌ها را برآورده سازند. در حقیقت انگیزه و هدف اصلی از نصب شبکه‌های اینترنت در سازمان‌ها و از جمله کتابخانه‌های آن‌ها، تسهیل ارتباطات و به‌اشتراک گذاشتن منابع است. شبکه اینترنت، وسیله‌ای مناسب برای توزیع اطلاعات توسط کتابخانه‌ها است. با توجه به حجم عظیم منابع اطلاعاتی موجود در سازمان‌ها، لازم است کارمندان بتوانند به انواع مختلف اطلاعات، همانند تغییر سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها، اطلاعیه‌ها، بخش‌نامه‌ها، دست‌نامه‌های آموزشی، اطلاعات تخصصی، نشریات عمومی و تخصصی، پایگاه‌های اطلاعاتی و اخبار، پیش از کهنه‌شدن اطلاعات، دسترسی یابند. کتابخانه‌ها می‌توانند با توجه به قابلیت‌های اینترنت و امکانات چندرسانه‌ای موجود در آن، بسیاری از این اطلاعات را به‌صورت پیوسته، بر روی شبکه اینترنت عرضه و ارائه نمایند و محتوای آن‌ها را پالایش نموده و برای بینندگان خاص محدود نمایند. بدیهی است، ارائه الکترونیکی اطلاعات از طریق شبکه اینترنت، موجب می‌گردد تا حجم عظیم منابع اطلاعاتی موجود در سازمان‌ها با کمترین هزینه و تلاش و در کوتاه‌ترین زمان ممکن، در اختیار کارکنان سازمان قرار گیرد.

